

Kraj: P I R A N

Spomenik: ž.c.sv.Jurija

Na griču nad mestom, ki se spušča proti jugu v terasastih vrtovih in pada strmo na severni strani proti morju, kjer je breg ojačan z močno skarpo, so v smeri griča od zahoda proti vzhodu na dominantnem položaju razpostavljeni objekti župnijskega cerkvenega središča s cerkvijo, zvonikom in baptisterijem. Zahodno od cerkve je obzidan prostor, kjer je do 17. stoletja stal stari baptisterij. Zid poteka tu kakor tudi vse okrog cerkve v višini parapeta. Višina nivojev je zelo različna. Najvišji je plato zahodno in severno od cerkve, devet stopnic nižji je tlakovan del južno ob cerkvi, medtem ko se proti vzhodu teren močno spušča in sta tako zvonik kakor tudi baptisterij več metrov nižje od cerkve.

Cerkvena stavba je postavljena tako, da je za 25° odklonjena njena vzdolžna os od pravilne orijentacije proti jugu. Največjo gmoto tvori ladijski pravokotnik, ki se proti vzhodu zoži v prezbiterij, ta pa se končuje z visoko polkrožno apsidno. Temu vzhodnemu delu je na jugu dodana zakristija z nadstropnimi prostori v dveh etažah. Vsa zunanjščina cerkve je ometana, zidana pa je stavba iz zafugiranega istrskega kamna z močno težnjo po plastenju.

Zahodna fasada je bogato razčlenjena s podzidkom in pilastri, ki nosijo širok profiliran zidec, zaključuje pa^{jo} položno trikotno čelo. Kakor vsi ti členilni elementi, tako so tudi portal, dvoje oken in slepa niša nad portalom kvalitetni kamnoseški izdelki iz belega apnenca. Stilni izraz celote in detajlov je renesančen. V levem in desnem križu sta v pritličnem pasu vzdani napisni plošči, katerih leva govori o posvetitvi prednice sedanje stavbe l. 1344, desna pa o novi stavbi, ki jo je leta 1637 posvetil koprski škof Peter Morazius.

V nasprotju z zahodno fasado je južna mnogo skromnejša. Razen bogatejšega južnega vhpda je tu le vrsta preprostih visokih in polkrožnih oken in nad njimi še dve segmentni, nad tema pa je vzdana po ena grbovna plošča, od katerih ima leva napis, ki kaže še na 15. stol.

Severna fasada je prav tako skromna kakor južna z enakimi odprtina-
mi oken in vrat, po vsej njeni dolžini pa poteka kamnita klop.

Vzhodna partija stavbe, ki je nekako bazilikalno zasnovana, je zaključena z visoko polkrožno apsidom. Ta ima ob straneh po eno zazidano polkrožno okno s kamnitim okvirjem. Ta okvir je zložen iz velikih kosov tako, da je njegov polkrožni vrh simetrično sestavljen iz dveh delov. Konstrukcija tega okna se razlikuje od ostalih oken, čeprav so tudi ta polkrožna, in zelo verjetno izdaja večjo starost, ki bi se lahko vezala kar z obliko polkrožne apsido. Ta ima na južni strani spodaj zaradi poševnega terena močnejši kosi podzidek, sicer pa dvojno posebno pristrešenih zoklov, ki sta oba lahko romanska.

Notranjščina cerkve je prostorna enoladijska dvorana z ravnim kasetiranim stropom, katera se skozi polkrožni slavolok odpira v prostorninsko popolnoma podrejen prezbiterij. Ta obstoji iz polkrožne, s polkupolo obokane apsido, ki ima na vrhu okroglo odprtino za osvetljavo glavnega oltarja, postavljenega v njej. Obočna polkupola v apsidi je zdaj višja od križnega oboka v prečnem prostoru pred njo. Če je stara, t.j. romanska, je njuno razmerje v primerjavi s srednjeveškim, ravno obratno. Iz sedanjega stanja in površinske obdelave sten se na tako starost z gotovostjo ne da sklepati. Prečnemu delu, ki ustavlja longitudinalno smer prostora in deluje torej kot nekak zaviralni moment, sledi banjasto obokani del prezbiterija v širini slavoloka. Na vseh oglih so pilastri s kompozitnimi kapiteli, vendar izraznost te arhitekture močno ubija dekorativna in tudi figuralna poslikava celotne notranjščine iz 19. stoletja. Ker se marmorni, deloma tudi inarzirani tlak v cerkvi ob prehodu iz ladje v prezbiterij dvigne za tri stopnice in za toliko tudi pred prečnim delom, pa tudi oltar sam je dvignjen za 5 stopnic, je viši-

na apside v prostoru močno zmanjšana.

Ladja je pokrita s kasetiranim stropom. V kasetah so vložene na zlatu slikane podobe in sicer: v velikem ovalu na sredini iluzionističen prizor z angeli na oboku v obeh velikih slikah sv. Jurij v borbi z zmajem in mučeništvo nekega svetnika, ob straneh pa so poleg 4 evangelistov še posamezni svetniki. Slike so različne kvalitete in so delo anonimnih slikarjev 18. in 19. stoletja. Po višini so ladijske stene razdeljene v dva pasova: spodnjega izpolnjujejo do 3/4 višine pilastri na visokih podstavkih, nad venčnim zidcem pa enaka členitev z lizenami. Na vsaki strani slavaloka je po ena niša za stranska altarja. Zada je lesen in rezljan pevski kor iz 19. stoletja z baročnimi orglami.

Zgodovinski podatki o cerkvi. 21.8.1608 se ljudje pritožujejo zaradi tatvin in zlorab pri zidanju cerkve sv. Jurija, ki so jo začeli graditi pred 18 leti (Mestni arhiv Piran N° 6, 1608).

Iz pogodbe gradbenega odbora je razvidno, da so cerkveni zvonik zidali v letih 1607 in 1608. Do zvonov ga je sezidal Giacomo de Nodari iz Kopra, vrh pa neki Bonfante pok. Štefana Torre iz Benetk, po poklicu kamnosek in piranski meščan (Mestni arhiv). Podroben opis cerkve in njene zgodovine ima Paolo Naldini, III/I, 264 Sq.

Oprema: Veliki oltar je vkomponiran v polkrožno apside in je za 5 stopnič dvignjen nad tlakom prezbiterija. Ves je iz svetlega pisane-ga marmora. Stebriščna arhitektura je zasnovana izrazito statično s povdarjeno horizontalo. Na štirih stebrih sloni močno ogrodje s prekinjenim ločnim šelom nad osrednjo nišo, ki jo flankirata dva stebriča. V tej obliki je oltar nastal hkrati s cerkvijo v drugi polovici 17. stoletja, saj kaže močne renesančne poteze.

Namesto prvotnih plastik, tako sv. Jurija v osrednji niši, kakor tudi kipov v obeh pokončnih stranskih, so pozneje, verjetno v 18. stoletju, razpostavili po altarju 4 velike pozlačene in rezljane svečnike, v srednji niši pa baldahin. Zelo lepi so na tem altarju srebrni svečniki (6), dobro cizelirano delo, ki so na nogah označeni z darovalci:

"Signor Bernardin Schiauzzo governatore 1694" itd. Na nekaterih se
špet pojavlja piranski grb s križem. Čeprav so si zelo podobni, niso
vsi enaki in so jih čerke dobrotniki darovali v raznih časih, celo
1704 l. Enakega dela so tudi kanonske table.

2. Prvi Oltar rožnega venca v severni apsidi ima dvoje zavitih stebrov
iz rumenega marmora in okrog slike, ki zdaj manjka, 15 medaljonov z
relievi iz rožnega venca. V tem oltarju je bila do leta priključitve
k Jugoslaviji slika Giuseppe-a Angeli-a (2,40 x 1 m) sedeče Marije z
otrokom na njenih kolenih (Inventario degli oggetti d'arte d'Italia, V)
3. Oltar sv. Družine s svetniki ob severni ladijski steni je zelo soroden
ostalim trem oltarjem. V njem je slika na kateri so zgoraj Jaslice,
spodaj pa skupina svetnikov. Oltar in slika nista signirana. Slika ni
posebne kvalitete, verjetno iz druge polovice 18. stoletja.
4. Oltar vernih duš je tudi podoben vsem oltarjem v ladji. Na predeli ima
napis:
D.O.M.A. - Marquardus Petronius parens Franciscus et Dominicus Fratres
altare sui, ac succesorum iuris patronatus Deo et D. Quiritio dicatum
elegantiori forma decorandum curabunt Mense Januario M.D.C.I.L. (1649).
V oltarju je slika, pl.o. 280 x 1,60 cm. Sv. Helena drži velik križ s
Križanim, poleg je sv. Kviricij, ki drži roko na neki centralni stavbi.
Morda gre za baptisterij, ki so ga precej istočasno na novo pozidali.
Spodaj so upodobljene verne duše. Slika je pripisana Liberiju. Na ol-
tarni menzi je astile.
5. Oltar sv. Krištofa in Frančiška? na južni ladijski steni je identičen
prejšnjemu oltarju. Na predeli ima napis: D.XPHORO..... etc. Tekst pove,
da je oltar postavil Bernardin Venereus 1615 in ga je za novo cerkev
dal popraviti Augustinus Venereus. Zgoraj je družinski grb. Slika pl.o.
2,70 x 1,60 cm, pozen barok, sv. Krištof in Frančišek v romantični po-
krajini.

6. Oltar je podoben ostalim, toda brez oltarne slike.

7. Oltar sv. Trojice v južni niši, je po arhitekturi podoben severnemu oltarju v niši. Po njegovi arhitekturi sedeč je z dvema zavitima stabroma (ergo post 1633) nastal že po nastanku cerkve. Zgoraj je sv. Trojica na oblakih, v sredini nebeški orkester s Cecilijo, ob straneh dva svetnika, spodaj pa panorama Pirana s staro cerkvijo brez baptisterija, a s cerkvijo sv. Pelegrina na gričku vzhodno od stolnice, obzidja itd. Slogovno vsekakor še 16. stoletje. Desno spodaj je napis: M.D.V. Ristauero con la carita de devoti Gastaldo M^o Nicolo Baccichi Anno 174(3).

Sredi severne ladijske stene je pred veliko vokvirjeno stensko ~~sliko~~ nišo na konzoli postavljena velika plastična skupina sv. Jurija na konju, izredno delo 17/18 stoletja. Nasproti je na južni steni v enaki niši postavljen na tronu sedeč sv. Miklavž, zaščitnik mornarjev, dobra lesena plastika 18. stol.

V prezbiteriju visita nad kornimi klopmi dve veliki sliki. Na južni strani "Čudež sv. zakramenta", velik prečni format ~~od~~ oca 4 x 6 m. V cerkveni notranjščini deli duhovnik sv. obhajilo, množica vernikov pa je izredno razgibana in neenakih velikosti zaradi kompozicije, v ozadju je procesija. Slika je signirana na bazi pilastra " MDCCVI PINA ANG.^o DE COSTER VENE."

Na nasprotni steni visi slika enakega formata "Sv. Jurij zaščitnik Pirana". Slika je istega avtorja iz leta 1710, narejena v spomin, ko je bil Piran leta 1705 po priprošnji sv. Jurija obvarovan v velikem neurju in se slika nanaša na ta dogodek, ki je tudi opisan v ~~in~~ levem kotu spodaj. Na oblakih plava sv. Jurij med angeli, ki drže tudi piranski grb. Spodaj je panorama celotnega Pirana, kjer je upodobljena že sedanja cerkev, zvonik in novi baptisterij. Napis se glasi:

"Quid metvam stygium, te propugnante, draconem, grande decus populi, presidium que mei. Gens mea, perdonatis iterum servata, procellis, parva memor late, signa rependit opis. Ipsa dies juli, prisco decorata triumpho, dn^o bis ades votis bina trophea refert septena a decimo montrabant secula salutem per verbum humanis quintus et anus erat."

Pod korom visi slika pl.o., cca 1,80 x 1,20 m, Marija s svetniki, Jurij, Miklavž, Janez Evang. in Marko, beneški slikar 18. stoletja.

Pod korom je tudi slika sv. Janeza Nepomuka, pl.o., cca 2 x 1,40 m, ki je povprečno delo iz prve polovice 18. stoletja.

Slika sv. Andreja pod korom je klasicistična iz druge polovice 19. stol.

Na stropu pod korom je slika "Jezus žene trgovce iz templja". Izrazi to beneško delo 18. stoletja visoke kvalitete.

V prezbiteriju visi ogromno platno "Mučenje sv. Jurija", slikarja Pagliarinija iz l. 1844.

Plastike:

Na marmornem kropilniku je postavljen lesena plastika Janeza Krstnika, kvalitetno delo 18. stoletja. Plastika je visoka 0,70 m in poslikana z oljnimi barvami v imitaciji brona.

V ladji visi gotski Krucifix izredne kvalitete iz zač. 15. stoletja.

Podstavek za srebrni kip sv. Jurija je dobro rezbarsko delo. Na srebrni kartuši je napis:

"Argentum opus a Ivaine Co. Furegonio inceptum 1642, a Ivanno Turrinello completum 1655, a Francesco Venerio perfectum 1800."

Na drugi kartuši je Jurijeva krona, na tretji pa napis: "Divi Georgii Protectoris afigias piarum aere renovata et a Pio VII die quarta Juni Venetiis benedicta anno 1800."

Na četrti kartuši je Jurijev ščit s piranskim križem.

Ob stranskem vhodu v cerkev je vziđano korito za blagoslovljeno vodo, ki je pravokotne oblike s poudarjenim robom. Na daljši prednji strani je ščitast grb z motivom veternice, rodbine Furegoni in z napisom:

"Marco DPL^o Q.S.AIOVI? EOS. VRSARIE. CP

Ob južni steni visi v ladji baročen Crucifix.

Pred oltarjem visita dve veliki srebrni svetilki za večno luč, izreden pasarski izdelek v srebru iz leta 1661, ki sta ju cerkvi poklonila Janez Krstnik Tirfinelli in conte Nicolo Furegon.

V severni steni prezbitarija je vziđana plošča z dolгим napisom iz leta 1667.

V zakristiji je dobro baročno pohištvo in ovalna slika Marije z otrokom 0,80 x 0,62 m, 17. ali 18. stoletje; kulturno zgodovinsko je zanimiva slika "Procesi je v Piranu", pl.o., 0,61 x 1,52 m. V steni je vziđana gotška vdolbina za sveta olja; slika "Sv.Družina" z izrazitim chiaro-scuro 17. stoletja je bila restavrirana leta 1899.

Posebno pozornost vzbuja kip sv.Jurija na konju z Marjetico, izdelan iz topljenega in cizeliranega srebra. Največja višina je 0,68 m. Kip je dobro zlatarsko delo, okrašen je na perjanici, na križu, ki ga ima svetnik okrog vratu in na grmu pred konjskimi nogami, z dragimi kamni. Slogovno se ga da opredeliti v 18. stoletje.

Popotni zapiski

dr.M.Zadnikar LYIII/1963